

ויקטור הוגו וטריסטאן קורבייר המוות המהוה משנה קלסטר

שני שירים על ספינות טרופות

מצרפתית: דורי מנור

קשה להעלות על הדעת שני משוררים שונים יותר – לפחות מבחינת אופן התקבלותה של שירתם – מאשר ויקטור הוגו (1802–1885) וטריסטאן קורבייר (1845–1875). הוגו, המוכר אצלנו בעיקר בזכות ספרי הפרוזה שכתב, ידוע במולדתו בראש וראשונה כמשורר, ובימי חייו הארוכים זכה לתהילה שלא היתה לה תקדים בדברי ימיה של הספרות הצרפתית. ראשיתה של פעילותו הספרותית רבת-התפוכות בשנות העשרים של המאה התשע-עשרה, אז הנהיג הוגו – מהפכן שירי נועז היוצא חוצץ נגד האסכולה ה"קלסית" הוותיקה והמאובנת – את התנועה הרומנטית הצעירה. באחרית ימיו, לאחר שנות שלטונו הארוכות של נפוליאון השלישי, שבמהלכן שהה כגולה פוליטי באי ג'רסי, שב הוגו לפריז, והיה למעין אבי-אומה עבדקן ומורם מעם ולהתגלמות חיה של דמות המשורר ה"מגויס". הוא נקבר – כמתבקש – בפנתיאון גדולי האומה, לאחר טקס הלוויה ממלכתי מפואר ותהלוכה המונית שיצאה משער הניצחון.

כאשר נשאל פעם אנדרה ז'יד, הסופר בן המאה העשרים, מיהו שייקספיר, גתה או פושקין של צרפת, תשובתו היתה מאלפת: "ויקטור הוגו, אבוי!" המשורר והמסאי פול ואלרי הביע יחס דו-ערכי דומה ליצירתו עצומת ההיקף של הוגו: "ויקטור הוגו, קבע, "הוא מיליארד. לא נסיד." ואכן, קשה להישאר אדישים לנוכח כוחו השירי האדיר, הגאוני לעתים, של הוגו. אך חלקים גדולים מיצירתו נראים היום – בעינינו, האַמנות על האסתטיקה של המודרנה – פומפוזיים, מלאכותיים ועמוסי פרטים מיותרים לעיפה. השיר *Oceano Nox* (בלטינית: "ליל האוקיינוס"), מן הידועים בשיריו, נכתב ב-1836, בשיאה של התקופה הרומנטית. בשיר זה מביא הוגו לידי מיצוי מופתי ויפהפה, אך גרוטסקי כמעט, בפאתוס הנשגב וחסר העכבות שלו, את אחד הנושאים הרומנטיים המובהקים ביותר: הספינה הטובעת ומלחיה היורדים אל המצלולת.

טריסטאן קורבייר לא זכה בשלושים שנות חייו המיוסרים ולו לשמץ מתהילתו של ויקטור הוגו. "משורר מקולל" זה, בנו של קצין בצי הצרפתי, נולד לחופי האוקיינוס האטלנטי, בחצי האי ברטאן, ושם – בין כפרי דיגים לעיירות חוף נחשלות – בילה את כל ימיו. קורבייר, תימהוני ידוע חולי, שכיעורו הפיזי ומעלליו האקסצנטריים היו לשם דבר בקרב מיידעיו, הקדיש את כל אונו לכתיבת שירה חורקת ומרירה, שירה שטוריה מעוותי צורה במתכוון, נימתה עכורה וסרקסטית, ואוצר המילים שלה נשען על שילוב מוזר בין העגה העסיסית והמחוספסת של המלחים הברטונים לבין צורות נידחות וארכאיות במפגעי. יצירתו, הצנומה בהיקפה, כונסה כמעט כולה בקובץ שירים אחד,

"האהבות הצהובות" (משחק מילים שמשמעו: "האהבות המרירות", או "האהבות החמוצות"), שקורבייר עצמו מימן את הוצאתו לאור ב-1873. ב-1883, שמונה שנים לאחר שקורבייר מת במחוז הולדתו, אלמוני גמור וחסר כול, פירסם המשורר פול וֶרְלֵן את ספרו "המשוררים המקוללים", ובו מנה אותו – לצדם של שארל בודלר וארתור רמבו – עם מבשריה של השירה המודרנית. במאה העשרים ראו בו משוררים אנגלוסקסים כעזרא פאונד ות"ס אליוט אחד מאבותיה הרוחניים של המהפכה השירית שביקשו להנהיג. קורבייר, כמרבית בני דורו בצרפת, התחנך על ברכי שירתו של ויקטור הוגו והושפע ממנה השפעה מכרעת. שירו "הקץ" הוא בראש וראשונה הד פְּרֹודי ל-Oceano Nox המהולל של הוגו. זוהי מעין תגובה "אותנטית", תגובתו של בן מחוז ברטאן, המכיר היכרות אינטימית את הים ואת סכנותיו, למחוויתו השיריות הגדולות והמופשטות של הוגו – אותו "יִבְשֶׁתֶן מְשָׁמִים", כהגדרתו המרושעת־משהו של קורבייר. אך דומה שדווקא מתוך הכוונה הפרודית והביטויים הלא־פיוטיים מתגלה האמת הקונקרטי והטרגי של הטביעה במלוא חריפותה, וה"קרפד", כפי שאהב קורבייר לכנות את עצמו, מתגלה כאמן שירי משוכלל ומלא חמלה.

טריסטאן קורבייר, דיוקן עצמי

Oceano Nox – ויקטור הוגו

הו, כִּמָּה מְלָחִים, כִּמָּה רַב־יַחְבָּלִים
יֵצְאוּ בְצַהֲלָה לְמַסְעוֹת גְּדוּלִים
וְנַעֲלְמוּ לְעַד בְּאֶפֶק הָאִימָה!
כִּמָּה מֵהֶם שְׁקֵעוֹ, שְׁבוּיֵי גוֹרֵל מִבְּעִית,
בְּלִילָה בְּלִי כּוֹכַב אֵל יָם סַר קַרְקָעִית,
וְנִבְלְעוּ לְנֶצַח בְּתֵהוֹם סוּמָא!

כִּמָּה קִבְרָנִיטִים שְׁמַתוֹ עַל צֹתָם,
שְׁסַפֵּר חַיֵּיהֶם בְּמַחֲזֵי סוּפָה נַחְתָּם,
וְכָל דְּפִיו נִפְּצוּ בְּאוֹרֵי הַלַּח!
קֶצֶם בְּמִסְתָּרֵי הַנְּחָשׁוּלִים נִבְלַל,
וּמְשַׁבְּרִים תּוֹעִים נָטְלוּ אֶת הַשְּׁלָל:
לְמִי קְלַפֶּת אֲגוּזוֹ, לְמִי נִשְׁמַת מְלָח!

אֶת גּוֹרְלָכֶם, טְבוּעִים, אִין נִפֵּשׁ שְׁתַּדַּע!
אַתֶּם מִתְּגוֹלְלִים בְּמִרְחַבֵי חֵידָה,
לְכָל שְׁרִטוֹן כְּמוֹס רֵאשִׁיכֶם מִצִּיעַ מִצַּח!
כִּמָּה הוֹרִים זְקֵנִים, טְרוּפֵי תְקֵנוֹת חָנָם,
גִּוְעוּ עַל הַרְצִיף הַמַּר בְּהִמְתֵּינָם
לְבֹן שְׁלֵא יָשׁוּב לְנֶצַח!

עוֹד יֵשׁ שְׁנַזְכָּרִים בְּכֶם כְּבִדְרֵי:
יּוֹשְׁבֵת חֲבוּרָה עַל עֵגֹן שְׁהַחֲלִיד,
וּבִין הַסְּפּוּרִים וּבִין הַהֲלָצוֹת
עוֹגְבֵת עַל בְּחִירַת לְפָכֶם הָאִמְלָלָה
וְאֵת שְׁמִכֶם אֶפּוֹף הָאֶפֶל מַעֲלָה,
בְּעוֹד אַתֶּם נְמִים בְּקֶרֶב הָאֲצוֹת!

תוהים ידידיכם: אולי באיזה אי
מולך הוא, וחופו פרוע ופלאי? –
– אף זכרכם אף הוא יהיה כלא היה:
הגוף נמחה ביס, השם – בזכרון.
הזמן על צל ישן נוסף על אחרון
ושתי על שחור הים את שחור הנשיה.

עד מהרה צלכם נטל מכל אישון,
איש איש ישוב לתפס ברשת או קלשון,
ורק האלמנות ששערן לבן
בלילה של סופה וצפיה נואלת
הוגות עוד את שמכם ומניעות גחלת
בתנורן ובלבבן!

וכשיבוא יומן ואישונן ישקע,
מאום לא יזכרכם: לא אבן מחוקה
בין אבניו של בית קברות ידוע הד,
לא עץ הערבה המצטמרר ברוח,
לא שיר המלחים המר והדלוח
ששר פושט היד בגשר הרועד.

היכן הספנים שנטרפו ביס?
כמה אימים צופנים גליה בדכים!
הו ים, אימת האם שאת גוה תכף!
מגל לגל אתה את ספורם לואט,
ומשום כף קולך נואש כל כף לעת
גאות, כשאדוותיה מגיעות לחוף!

הקץ – טריסטאן קורבייר

אז מה, המלחים (שוליות, רבייחובלים)
יצאו לשוט בים, ונסחפו כהגן... –
שוי נפש הם יצאו למסעות גדולים,
ומתו – בדיוק כמו שהרימו עגן.

טוב, זאת העבודה, ואי-אפשר אחרת!
כלי הגה הם הולכים: מנה של רום עוזרת!
המות הוא מלח שאין לו כפרה;
אז שישפכ אתך! הוא נקבה נשכבת...
– תמימים הם נשטפים לים, אנשי הצות!
או שעולים בסערה...

זה מות, סערה?! כשמתמוטט מפרש
ומתמלא במים, זאת ספינה "נסחפת".
וכשנחשול מכה בתרן שקרס
והספינה נוטה – היא, במחילה, "נטרפת".

"נטרפת", זאת מלה! לנכח גל גאות
המות שלכם נראה כל כך פעוט,
חור כל כך אל מול הצחוק המסיים
של האוחז בהגה. – עוף מפה! מהר! –
המות המהויה משנה קלסתר:
הוא ים!...

"טובעים"? נוי, באַמט! "טביעה" זה בְּנֵהר.
– טרופים! ראש וכרעים! כל מלך זוטר,
צָרוּר חֲרָפוֹת בְּפֶה, מִבֵּט מִתְרִיס בְּעֵינַי,
יִזְרַק טִבְק לַיָּם, בּוֹלֵעַ בְּלִי בַחִילָה
קִלְחַת שֶׁל מִי מֶלֶח, כִּפִּי שֶׁהוּא כֶּלֶה
יוֹם קָדָם נֹאד שְׁלָם שֶׁל יוֹן.

– בְּלִי קֶבֶר מִעֲפֵשׁ וּבְלִי עֲכָרוּשִׁים:
אוֹתָם אוֹכְלִים כְּרִישִׁים! וְגַם הַנֶּפֶשׁ, תַּחַת
לְנֹזֶל בֵּין הַפְּקָעוֹת לְבֵין הַשְּׂרָשִׁים
בְּמַיִם מִתְרוֹחַת.

ראו אֵת הַנְּחָשׁוּל תּוֹפֵחַ שָׁם כְּמוֹ חֲמַת,
כְּמוֹ בֶטֶן חֲשָׁקֵנִית
שֶׁל יְצָאֵנִית חֲצִי־שְׁתוּיָה וּמִיחֲמַת...
– הֵם שָׁם: מֶלֶח כְּקַבְרֵיט!

– הַקְּשִׁיבוּ וְשִׁמְעוּ אֵיךְ הַסּוּפָה נּוֹעֶרֶת...!
זֶה יוֹם הַלְדָתָם – כֹּל בִּקְרָה הוּא מְשָׁכִים –
הוּ מְשׁוֹרֵר, שִׁירַת הַיָּם שֶׁלָּהּ עוֹרֶת:
לְהֵם צוּפֵר הַרוּחַ מִמְעַמְקִים!

– לְנִצָּחַת הֵם יִתְעוּ בְּמִרְחָבֵי הַטְּהַר,
יִרְקְרוּקִים וְעִירְמִים!
בְּלִי טֶקֶס אֲשֶׁכְּבֶה וּבְלִי אַרְוֵן־בֵּית־סֶהַר...
הִנֵּחַ לְהֵם לְתַעוֹת שָׁם, יִבְשֶׁתָּן מְשָׁמִים!

בשעת הפלגה, 11 בפברואר